

Ольга РОЗГОН,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
юридичного факультету ХНУ імені В.Н. Каразіна



ЗАКОННЕ ТА ДОГОВІРНЕ РЕГУЛЮВАННЯ УТРИМАННЯ ФАКТИЧНОГО ПОДРУЗЖЯ

Чоловіка та жінку, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу («фактичного подружжя»), можуть пов'язувати і правовідносини щодо взаємного утримання одне одного. Таке право виникає за правилом Сімейного кодексу України (далі — СК), як у чоловіка та жінки, які знаходяться у зареєстрованому шлюбі.

За ч. 1 ст. 91 СК, якщо жінка та чоловік, які не перебувають у шлюбі між собою, тривалий час проживали однією сім'єю, той із них, хто став непрацездатним під час спільного проживання, має право на утримання відповідно до ст. 76 СК.

Отже, право «фактичного подружжя» на утримання може виникнути лише за наявності двох обов'язкових умов: 1) тривалий час проживання однією сім'єю; 2) наявність непрацездатності у чоловіка або жінки, які перебували у фактичних шлюбних відносинах тривалий час.

При цьому скільки років буде визначено як «тривалий час», законом не передбачається. Зокрема, Лепеху С.М. видається доцільним замість оціночної категорії «тривале проживання» встановити конкретний строк — спільне проживання не менш як десять років.¹ Вважаємо, що це достатній строк для спільного проживання осіб, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу.

Щодо непрацездатності когось із фактичного з подружжя, то вона має настати під час спільного проживання. В іншому випадку норми ст. 91 СК не застосовуються.

Таким чином, із точки зору оцінки умов виникнення аліментних правовідносин у осіб, що проживають у незареєстровану шлюб, права останніх є вужчими, ніж права подружжя, яке перебуває у шлюбі зареєстрованому, оскільки останнє має право на взаємне утримання і в разі настання у когось із них непрацездатності після фактичного припинення шлюбних відносин. Отже, закон не вказує прямо на ті обставини, які є підставою виникнення аліментних правовідносин.

Конструюючи норми СК, які регулюють відносини, що виникають у зв'язку з вимогою утримання одним із «фактичного подружжя» іншого, законодавці зробили їх не надто детальними, обравши натомість метод «відсилання» до інших норм СК. Однак законодавці у ст. 91 СК, присвяченій праву на утримання жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою, обмежилися відсиланням лише до окремих статей цього Кодексу, що регулюють аліментні відносини між жінкою та чоловіком, які перебувають у зареєстрованому шлюбі.

Вихід із ситуації, що склалася, вбачається у застосуванні аналогії закону і використанні на цій підставі положень ст. 75 СК, яка, на думку авторки, містить низку рішень, придатних для регулювання аліментних відносин між учасниками фактичного шлюбу.

Так, до елементів юридичного складу, який є підставою виникнення аліментних право-

¹ Лепех С.М. Проблеми правового регулювання відносин конкубіату за сімейним кодексом України 2002 р. // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 3. – С. 147–154. – С. 147.

відносин за участю фактичного подружжя, слід віднести такі обставини: 1) перебування чоловіка та жінки у фактичних шлюбних відносинах (проживання однією сім'єю); 2) непрацездатність того із «фактичного подружжя», хто претендує на утримання.

Однак Овчатова-Редько А.О. пропонує, крім наведених обставин, визнати юридичними умовами, що роблять юридичний склад повноцінним, дещо ширший перелік: 1) тривалий час перебування у фактичних шлюбних відносинах (проживання однією сім'єю); 2) настання непрацездатності у того з «фактичного подружжя», хто претендує на утримання, під час проживання однією сім'єю; 3) нужденність (тобто об'єктивно існуюча потреба в утриманні) того з «фактичного подружжя», хто претендує на аліменти; 4) можливість другого з «фактичного подружжя» надавати матеріальну допомогу непрацездатному і нужденному учаснику фактичного шлюбу. У сукупності зазначені обставини та умови є юридичним складом — підставою виникнення аліментних право-відносин за участю фактичного подружжя.²

За ст. 48 Конституції України кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло. Відповідно до ч. 3 ст. 46 Основного закону України пенсії, інші види соціальних виплат і допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Зіставлення цих норм законодавства свідчить про те, що держава робить спробу перевести власну матеріальну відповідальність за недостатній рівень життя громадян на одного з подружжя, коли отримувана одним із подружжя пенсія нижча від прожиткового мінімуму, встановленого законом.³

² Овчатова-Редько А.О. Майнові правовідносини жінки та чоловіка, які перебувають у фактичному шлюбі, за законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Овчатова-Редько Алла Олександрівна; Одеська національна юридична академія. – Одеса, 2009. – 19 с. – С. 12.

³ Ахмач Г.М. Договірні правовідносини членів сім'ї: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Г.М. Ахмач; Одес. нац. юрид. акад. – Одеса, 2009. – 19 с. – С. 13.

Якщо обидва з подружжя отримують заробітну плату, пенсії, доходи від використання майна та інші, які не забезпечують їм обом прожиткового мінімуму, то грошове стягнення не може бути присуджене навіть за наявності різниці в доходах.⁴

Крім того, умовою (але вже не виникнення права на утримання, а його реалізації) є також наявність можливості сплачувати аліменти у того з «фактичного подружжя», до кого подається вимога про сплату аліментів, оскільки за відсутності такої можливості суб'єктивне право не забезпечене можливістю його практичної реалізації.

Отже, чоловік і жінка, які знаходяться у зареєстрованому шлюбі, мають більш чітко визначений та більш універсально урегульований обов'язок матеріально підтримувати один одного за будь-яких обставин (крім випадків, спеціально застережених у законі).⁵

Натомість стосовно тих, хто перебуває у фактичному шлюбі, закон: 1) вимагає, щоб відносини між жінкою і чоловіком мали тривалий характер; 2) визначає окремі умови, за яких може виникнути право на утримання. Так, право на аліменти має той з учасників фактичних шлюбних відносин, хто став непрацездатним під час спільного проживання або якщо з ним проживає їхня дитина.

Передбачене ч. 2 ст. 91 СК право жінки та/або чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою, на утримання в разі проживання з нею/ним їхньої дитини є різновидом правовідносин утримання «фактичного подружжя». У цьому випадку нормативною підставою встановлення аліментних право-відносин є приписи ч. 2 ст. 91 СК України.

Визначальною фактичною підставою можна вважати такі згадані у зазначеній нормі обставини: 1) наявність спільної дитини у жінки та чоловіка, які не перебувають

⁴ Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova, Ю.В. Білоусов [та ін.]; за ред. Є.О. Харитонova. – Вид. 2-ге, допов. – Х.: Одиссей, 2008. – С. 145.

⁵ Овчатова-Редько А.О. Майнові правовідносини жінки та чоловіка, які перебувають у фактичному шлюбі, за законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Овчатова-Редько Алла Олександрівна; Одеська національна юридична академія. – Одеса, 2009. – 19 с. – С. 13.

у шлюбі між собою; 2) перебування у жінки або чоловіка, які не перебувають у шлюбі, на утриманні їхньої спільної дитини.

Крім того, як впливає з комплексного тлумачення положень ст. 91 СК України, такі чоловік і жінка, хоча й не перебувають у шлюбі, але на момент народження дитини мали проживати однією сім'єю (тобто перебувати у «фактичному шлюбі»).

Однак зазначеними трьома обставинами не вичерпується юридичний (фактичний) склад, необхідний для виникнення цього виду аліментних правовідносин. Це обумовлене тим, що частина друга ст. 91 СК України, будучи за своїм характером від- сильною нормою, вказує на необхідність урахування положень, які містяться у частинах другій, третій та четвертій ст. 84 та статтях 86 і 88 СК.

Якщо сторони не зможуть узгодити свої правовідносини щодо надання утримання та звернуться до суду, то суд буде орієнтуватися у кожному конкретному випадку і мати індивідуальний підхід, ураховуючи обставини справи.

Виходячи з аналізу судових справ, можна стверджувати, що суд для встановлення факту спільного проживання і стягнення аліментів на дитину перевіряє, чи були сторони по справі пов'язані спільним побутом. Якщо є підтвердження батьківства дитини, то суд задовольняє позов лише у частині стягнення аліментів, але воно не породжує наслідків, що виключає необхідність установлення факту спільного проживання для позивача, а може включати, наприклад, поділ їх спільного майна.

Так, позивач звернулася до суду з позовом до ОСОБА_3 про встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу і стягнення аліментів на утримання неповнолітніх дітей. Установлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу позивачці необхідне для підтвердження її права мати надалі можливість звернутися до суду з вимогою про поділ спільного майна подружжя.

Внаслідок проживання однією сім'єю 30 вересня 2011 року у позивачки з відповідачем народилося двоє хлопців-близнюків. Вона просить суд установити факт проживання

її однією сім'єю без реєстрації шлюбу та ОСОБА_3 з 2008 року по жовтень 2015 року і стягнути з відповідача на її користь аліменти на утримання дітей. Ураховуючи інтереси дитини для забезпечення стабільних і гармонійних умов її життя, повного та всебічного розвитку, матеріального та сімейний стан платника аліментів та одержувача аліментів, суд приходить до висновку, що позов у частині стягнення аліментів підлягає задоволенню.⁶

Зміст позовної заяви може полягати у встановленні факту проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без реєстрації шлюбу, стягненні аліментів на утримання малолітньої дитини та дружини до досягнення дитиною трьох років. Але основним фактором для цього є наслідки встановлення такого факту.

Так, позивач свої позовні вимоги обґрунтувала тим, що з серпня 2011 року сторони перебували у фактичних шлюбних відносинах. Від шлюбу з ОСОБА_2 у позивача народилася донька ОСОБА_3, яка проживає разом із матір'ю та перебуває на її утриманні.

Відповідно до ст. 84 СК дружина, з якою проживає дитина, має право на утримання від чоловіка — батька дитини до досягнення дитиною трьох років. Право на утримання дружина, з якою проживає дитина, має незалежно від того, чи працює вона, та незалежно від її матеріального становища, за умови, що чоловік може надавати матеріальну допомогу.

Сторонами у позасудовому порядку не досягнуто домовленості про сплату аліментів на утримання дитини і дружини. Позивачка зазначає, що встановлення факту проживання з ОСОБА_2 однією сім'єю необхідно їй для стягнення з відповідача аліментів на своє утримання.

За нормою с. 91 СК України дружина має право на утримання незалежно від того, перебували сторони в зареєстрованому шлюбі чи ні, а отже, встановлення факту проживання однією сім'єю не породжує для позивачки юридичних наслідків, що виключає

⁶ Про встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу та стягнення аліментів на утримання неповнолітніх дітей: Рішення Канівського міськрайонного суду Черкаської області. Справа № 697/865/16-ц від 19.05.2016 // <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57794341>

необхідність установлення такого факту. До того ж відповідач не заперечував проти слати аліментів на утримання своєї дружини до досягнення донькою трирічного віку. За таких підстав суд ухвалює відмовити у задоволенні позову ОСОБА_1 в частині встановлення факту проживання позивачки з ОСОБА_2 однією сім'єю без реєстрації шлюбу. Отже, позов задоволено у частині стягнення аліментів на утримання малолітньої дитини та дружини до досягнення дитиною трьох років.⁷

Правовідносини утримання «фактичного подружжя» можуть регулюватися на підставі закону. Але постає питання: чи можуть вони регулюватися також на підставі договору, тобто чи є можливість укласти договір «фактичного подружжя» про надання утримання?

Для жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою, безпосередньо закріплена лише можливість укладення договору про припинення права на утримання взамін набуття права власності на житловий будинок, квартиру чи інше нерухоме майно або одержання одноразової грошової виплати (ст. 89, ч. 2 ст. 91 СК України).

В юридичній літературі найбільш поширеною є позиція, згідно з якою зазначені особи можуть укласти договір про надання утримання, визначивши в ньому предмет і порядок виконання зобов'язання з утримання, лише в тому разі, якщо вони мають право на утримання за законом. Однак вони не можуть на власний розсуд установлювати в договорі підстави виникнення права на утримання. З цього випливає, що подружжя може укласти договір про надання утримання навіть за відсутності визначених у законі підстав для надання утримання.⁸

Договірні форми регулювання можуть

застосовуватися за взаємною згодою сторін лише у тому разі, коли вони дійдуть згоди щодо умов договору, своїх прав та обов'язків тощо. Така домовленість є різновидом договорів про надання утримання, які укладаються між певними суб'єктами сімейних правовідносин.

Згідно з положенням глави 9 СК подружжя може укласти між собою договір про надання утримання, в якому встановлюються розмір, умови і порядок виплати аліментів. Така домовленість є різновидом договорів про надання утримання, які укладаються між певними суб'єктами сімейних правовідносин.⁹

Договір про надання утримання — це сімейно-правовий договір, за яким одна сторона зобов'язана надавати утримання іншій стороні у розмірі, спосіб і строк, установлені в такому договорі.¹⁰

Договори про утримання мають суттєві особливості, які у сукупності виступають критерієм відокремлення їх від інших цивільних правовчинів. До відмінностей зазначених договорів, зокрема, можна віднести такі: вони мають специфічний суб'єктний склад; завжди опосередковують відносини, що мають особистий, довірчий характер і, як наслідок, припиняються зі смертю особи, зобов'язаної виплачувати аліменти та/або зі смертю уповноваженої на їх отримання особи; права та обов'язки, належні особам за аліментним договором, не відчужуються і не передаються, у цих випадках заміна боржника та кредитора не дозволяється; вони завжди мають безоплатний характер; це правочини, виконання яких вимагає здійснення певних дій, розділених у часі; сторони таких договорів установлюють зв'язок між собою на певний строк — визначений або невизначений.¹¹

Предметом договору «фактичного подруж-

⁷ Про встановлення факту проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без реєстрації шлюбу, стягнення аліментів на утримання малолітньої дитини та дружини до досягнення дитиною трьох років: Рішення Оболонського районного суду міста Києва. Справа № 756/3737/16-ц від 24.05.2016 // <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/58063010>

⁸ Булеца С.Б., Іванов Ю.Ф., Ієвіня О.В. та ін. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України. Станом на 01.09.2011. — К.: Видавничий дім «Професіонал», 2011. — 428 с. // <http://http://mego.info/матеріал/стаття-78-договір-подружжя-про-надання-утримання/http://mego.info>

⁹ Овчатова-Редько А.О. Майнові правовідносини жінки та чоловіка, які перебувають у фактичному шлюбі, за законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Овчатова-Редько Алла Олександрівна; Одеська національна юридична академія. — Одеса, 2009. — 19 с. — С. 13.

¹⁰ Антокольская М.В. Семейное право: Учебник. — М.: Юрист, 1996. — 366 с. — С. 238.

¹¹ Овчатова-Редько А.О. Майнові правовідносини жінки та чоловіка, які перебувають у фактичному шлюбі, за законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Овчатова-Редько Алла Олександрівна; Одеська національна юридична академія. — Одеса, 2009. — 19 с. — С. 13–14.

жя» з надання утримання є дії особи, зобов'язаної надавати утримання, щодо передання грошових коштів, іншого майна другій стороні.

Зміст договору «фактичного подружжя» (чоловіка та жінки, які не перебувають у шлюбі між собою) про надання утримання має визначати умови надання утримання, строки, розмір утримання та порядок здійснення утримання.

Умовами надання утримання за цим договором є непрацездатність одного з них і потреба у матеріальній підтримці, а також можливість іншого з подружжя таку матеріальну підтримку надавати.

Зауважимо, що п. 4 глави 5 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України присвячено посвідченню договорів, у тому числі між особами, які проживають однією сім'єю. Зокрема, п. 4.12 підтверджує, що правила, визначені у цьому пункті, застосовуються також при посвідченні договорів між чоловіком і жінкою, які не перебувають у шлюбі між собою, але тривалий час проживали однією сім'єю, про надання утримання тому з них, хто став непрацездатним під час спільного проживання.

При посвідченні договору про утримання нотаріусом перевіряється факт непрацездатності «фактичного подружжя».

Непрацездатними (за віком або за станом здоров'я) визнаються особи, які досягли пенсійного віку, встановленого законом, або є інвалідами I, II, III груп, про що зазначається в тексті договору про надання утримання.

На утримання також матиме право той із фактичного подружжя, заробітна плата, пенсія, доходи від використання його майна та інші доходи якого не забезпечують йому прожиткового мінімуму, встановленого законом. Про встановлення цих обставин нотаріусом зазначається у тексті договору про надання утримання.

Окремим пунктом договору сторони можуть визначити утримання того з фактичного подружжя, з ким буде проживати їхня дитина.

За домовленістю сторін утримання може надаватись як у натуральній, так і у грошовій (твердій грошовій сумі або у відсотках від заробітку з урахуванням індексації до рівня інфляції) формі, або ж у грошовій та натуральній формі одночасно.

Строки сторони можуть визначити на власний розсуд: щотижнево, щомісячно, щоквартально, щорічно тощо, хоча більш доцільним вважаємо щомісячну сплату. Також сторони можуть домовитися про сплату розміру утримання на майбутнє, у тому числі в натуральній формі. Але при цьому сторони, добровільно обираючи форму, строк і розмір, мають виходити із принципу справедливості, добросовісності та розумності.

Для гарантування того, що сплата утримання відбувалася, рекомендовано оформлювати це розпискою (можна у присутності свідків як додаткового гаранта виконання зобов'язання) про отримання форми утримання із зазначенням того, хто передає і хто отримує кошти, підстави та характеру їх отримання, включаючи дату, підпис. Також цілком сучасним є варіант перерахування грошових коштів на банківський рахунок отримувача (одного з фактичного подружжя).

Для жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою, безпосередньо передбачена можливість укладення договору про припинення права на утримання взамін набуття права власності на жилий будинок, квартиру або інше нерухоме майно чи одержання одноразової грошової виплати (ст. 89, ч. 3 ст. 91 СК).¹²

З цього приводу в літературі висловлювалася думка про те, що зазначені особи можуть укласти договір про надання утримання, визначивши в ньому предмет і порядок виконання зобов'язання з утримання, лише в тому разі, якщо вони мають право на утримання за законом. Однак вони не можуть на власний розсуд установлювати в договорі підстави виникнення права на утримання.¹³

На примірнику договору про надання утримання, що залишається у матеріалах

¹² Сафончик О.І. Деякі питання правового регулювання правовідносин «фактичного подружжя» щодо взаємного утримання [Електронний ресурс] / О.І. Сафончик // Актуальні проблеми держави і права. – 2010. – Вип. 53. – С. 199–204. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2010_53_30

¹³ Антошкіна В. Договірне регулювання відносин з надання утримання між подружжям (колішнім подружжям) / В. Антошкіна // Право України. – 2004. – № 11. – С. 79–82; Афанасьєва Л.В. Аліментні правовідносини в Україні: монографія / Л.В. Афанасьєва. – Луганськ, 2006. – С. 176.

нотаріальної справи, робиться відмітка, в якій зазначаються реквізити документа, що підтверджує встановлені нотаріусом обставини для надання утримання.

У тексті договору нотаріусом зазначаються: роз'яснення змісту п. 4 ст. 77 СК; можливість вчинення виконавчого напису нотаріусом у безспірному порядку у випадку невиконання умов договору про надання утримання з посиланням на п. 2 ст. 78 СК.

Зміна або припинення договору при недосягненні згоди між сторонами вирішується у судовому порядку.

Відповідальність за договором про надання утримання настає у випадку порушення такого договору, тобто відповідальність є договірною.

Якщо утримання було визначене у грошовій формі, то застосовуватиметься норма ст. 625 Цивільного кодексу України (далі — ЦК): боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням установленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом.

Разом з тим сторони можуть передбачити правові наслідки порушення договором про надання утримання одному з фактичного подружжя (чоловіка та жінки, які не перебувають у шлюбі між собою).

Частиною 3 ст. 91 СК визначено, що право жінки та чоловіка на утримання припиняється з підстав, установлених пунктами 2 і 4 ст. 83, статтями 85, 87 і 89 цього Кодексу.

Договір про надання утримання одному з фактичного подружжя (чоловіка та жінки, які не перебувають у шлюбі між собою) припиняється: на підставі норм ЦК України щодо припинення зобов'язань; у разі поновлення працездатності того із фактичного подружжя, кому надавалося утримання або у випадку державної реєстрації шлюбу з тим із фактичного подружжя, хто потребував утримання; у випадках позбавлення права на утримання; за домовленістю сторін договору.

Чоловік та жінка, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу, мають мож-

ливість укласти між собою також договір про надання утримання тому з фактичного подружжя, хто буде проживати з дитиною. Такий договір також укладається у письмовій формі та нотаріально посвідчується.

У разі невиконання одним із батьків свого обов'язку за договором аліменти з нього можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса, який вчиняється нотаріусом на документах, що встановлюють заборгованість або передбачають повернення майна. Можливість вчинення виконавчого напису прямо передбачена законодавством у випадку при стягненні аліментів за договорами, визначеними статтями 78, 99, 109, 189 СК.

Таким чином, батьки отримують можливість укласти договір щодо умов надання аліментів своїм неповнолітнім дітям.

Договору про надання утримання властива низка специфічних особливостей. При застосуванні до аліментного договору норм цивільного та сімейного законодавства слід керуватися правилами про співвідношення загального і спеціального законодавства. Загальне цивільне законодавство регулює загальний порядок укладення, виконання, зміни та визнання недійсним договору про сплату аліментів, а спеціальне — сімейне законодавство — встановлює спеціальні правила, що впливають зі специфічного характеру аліментних зобов'язань.¹⁴

Сторонами договору є чоловік та жінка, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу як батьки дитини, але при укладанні цього договору передбачається участь дитини, якщо їй вже виповнилося 14 років, оскільки за ст. 32 ЦК з настанням неповної цивільної дієздатності особа може самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією або іншими доходами. Це підтверджує і ст. 179 СК, вказуючи, що неповнолітня дитина має право самостійно одержувати аліменти і розпоряджатися ними відповідно до ЦК або брати участь у розпорядженні аліментами, одержаними для її утримання.

При укладенні договору чоловік і жінка, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу, як батьки дитини можуть узгоди-

¹⁴ Anoniiu I.B. Сімейне право України: навчальний посібник для вузів / І.В. Анопій. — 2-ге вид., перероб. та доп. — К.: ЦУЛ, 2011. — 359 с. — С. 80.

ти питання додаткових витрат на дитину. Зауважимо, що маються на увазі саме витрати, а не додаткове стягнення коштів на утримання дитини. Разом з тим сторони також у майбутньому можуть укласти договір щодо додаткових витрат, якщо вони їх не передбачили заздалегідь у договорі про надання утримання або якщо змінилися життєві обставини у матері чи дитини. Зокрема, йдеться про витрати на: навчання дитини у ВНЗ; проведення з дитиною додаткових занять; придбання спеціальних інструментів, призначених для розвитку здібностей дитини; придбання спеціальних допоміжних засобів, необхідних для дитини з вадами фізичного розвитку; придбання ліків, спеціальний медичний і звичайний догляд, санаторно-курортне лікування. Доказами можуть бути: висновки МСЕК, судово-медичної експертизи, довідки медичних закладів, а також інші документи, які підтверджують те, що дитина страждає на тяжке захворювання або їй заподіяно травму (каліцтво).

Розмір суми, стягуваної з одного із батьків, зобов'язаного брати участь у додаткових витратах на дитину, зумовлених особливими обставинами, повинен визначатися залежно від понесених або передбачуваних витрат

і не може бути визначений у частці від заробітку (доходу) платника.

Додаткові витрати, зумовлені особливими обставинами, можуть бути присуджені у вигляді конкретної суми, яка підлягає одноразовій сплаті, або у вигляді щомісячних платежів, здійснюваних протягом певного строку чи постійно, наприклад, у разі тривалої хвороби або каліцтва дитини.

У зв'язку з цим суд має право зобов'язати одного з батьків (як того, хто сплачує аліменти, так і того, до якого вимога про їх стягнення не була подана) взяти участь як у понесених, так і у передбачуваних додаткових витратах на дитину.

Цей вид правовідносин безпосередньо стосується матеріальних інтересів як кожної особи у «фактичному подружжі», так і їхньої дитини, тому з боку судді або нотаріуса важливим є з'ясування всіх обставин справи, оскільки права осіб, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу, відрізняються від прав фактичного подружжя, тому що права «фактичного подружжя» є значно вужчими. Разом з тим відрізняється й договірне регулювання відносин, оскільки «фактичне подружжя» не може на власний розсуд установлювати в договорі підстави виникнення права на утримання. ✖